

Вили Вимер
ДОСИЈЕ МОСКВА

Уредник
Зоран Колунџија

Наслов оригиналног издања
Willy Wimmer DIE AKTE MOSKAU
zeitgeist
Print & Online
Höhr-Grenzhausen, 2022.

Превела
Бранкица Јовановић

На насловној страни
У знак немачко-руског помирења
Маршал Сергеј Ахromeјев са Вилијем Вимером

© издавач **zeitgeist** Print&Online, Höhr-Grenzhausen 2016. © Willy Wimmer 2016

Сва права задржана
© за Србију и српски језик Издавачка кућа Прометеј, Нови Сад

Вили Вимер

ДОСИЈЕ
МОСКВА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Уводна реч за српско издање

Било би корисно да „Основни закон Савезне Републике Немачке“ посматрамо као кључну тачку читавог прошлог века и да, што је могуће боље, наставимо са прилагођавањем Основног закона изазовима будућности. Овај Основни закон наставља, не само вишевековну уставну историју и традицију, већ уважава и последица догађаја између 1914. и 1945. године. Стога је најплеменитији постулат гласио да Немачка, колико год да је била подељена, јесте и резултат Другог светског рата и да зато има обавезу „да служи миру у свету“.

Са колико уверења је Немачка тада пошла од идеје да се мир може постићи једино позивањем на Повељу Уједињених нација, на идеје у њеној основи и њихово поштовање! Из суштине оваквог става настала је немачка политика разумевања и споразума, коју повезујемо са именима Конрада Аденауера и Вилија Бранта. Она ће касније довести до пада Берлинског зида и поновног Уједињења Савезне Републике Немачке и Немачке Демократске Републике у Савезну Републику Немачку, што ће бити резултат политике Хелмута Шмита и Хелмута Кола. Савезна Република Немачка постигла је у томе успех који морамо назвати задивљујућим. Био је то успех који не би био могућ без предвидљиве политике Немачке и њеног поштовања међународног права. Она деценијама није посумњала у то да Повеља Уједињених нација одржава међународни поредак, способан да спречи продужетак несреће и после два светска рата.

Раскид Немачке са овим међународно поштованим поретком отворио је пут ка катастрофи, која је почела још оснивањем Немачког царства 1871. године политиком про-

тив Немачке, али пре свега Версајским миром 1919. Ратом НАТО-а против Савезне Републике Југославије 1999. године, којим је прекршено међународно право, Немачка је, као чланица коалиције једне глобалне силе, прекинула своју политику залагања за Повељу Уједињених нација и њеним очигледним кршењем учествовала је у остваривању не својих, већ њених интереса. Одлука Савезног канцелара Герхарда Шредера о учешћу Немачке у рату против Савезне Републике Југославије и о одбијању да Немачка, заједно са САД-ом као глобалном силом, поведе рат против Ирака, није одражавала само немачку дилему. Резултат оваквог противречног понашања Немачке било је разумевање скоро читавог света на коју се страну стварности нагиње вага. И све ово наставило се одбијањем Савезног канцелара Ангеле Меркел, као симбола Немачке, да не пружи ни најмању подршку америчком председнику Трампу, који је желео да споразумевање са Русијом постане реалност.

У рату против Савезне Републике Југославије уопште није било важно да Повеља Уједињених нација постане звезда водилца немачке политике и да се у њој учврсти. Немачка је морала да буде на „правој страни“ и да у њу уложи све немачке потенцијале. Ратом против Савезне Републике Југославије по први пут је постало јасно у којој мери је требало извући и финансијски потенцијал Немачке, а он је из ње и извучен, како би се њена конкурентност урушила на данашњи ниво.

Ово „бити на правој страни“ брзо је постало погодном унутарполитичком оружјем. Демократски дискурс Бонске Републике није више важио, нити данас важи. Берлинска Република безмало захтева да Немачка „заузме став“ и докаже своју доминацију. Хришћанско начело *Тражите добра за град*¹ данас се може злоупотреби против боло кога. Ветар који дува Немачком подсећа на несрећне догађаје из прошлости. Сећање на њих се, из одређених разлога, најпре сачувало у искуствима Источне Немачке.

Датум 7. октобар 2023, дан када је Израел напао Газу, интегрисаће се са политичким размишљањима људи или директно погођених особа не само на Блиском Истоку. Забринутост због експанзије напада јасно разоткрива нечију потребу да се такав дан са свим његовим последицама догоди, али не указује на тежњу да се експанзија спречи свим средствима. Да ли однос према Повељи Уједињених нација, као основи управо ове тежње, одређује напоре да се спречи велики глобални сукоб, или се овде, ипак, ради само о томе да се одржи суштина *de facto* поретка после 1990. године?

Није ли овде реч не само о прекиду ватре, већ и о томе да се председници Си, Путин и Бајден коначно удруже, како би спречили повећање степена ескалације из 1914. и 1939. године? А у случају Немачке и о томе да се њено ангажовање у коалицијама, или са појединачним државама, поново врати на њен сопствени Устав и Повељу Уједињених нација?

Вили Вимер, 5. новембар 2023.

Уводна реч за немачко броширано издање

Од првог издања књиге „Досије Москва“ 2016. године наовамо, глобалне политичке прилике драматично су се промениле – и то не на боље. Развој догађаја од 24. фебруара 2022. требало је у ствари да грађане Европе и света освести да он не сме трајати унедоглед. По свему судећи, многи су заборавили уобичајене дипломатске норме између суседних држава. Такође је и један стари европски принцип одбачен: Онај, да увек треба чути и другу страну. И упркос тешкој ситуацији у рату у Украјини, он је требало да важи и за Руску Федерацију, на шта је, приликом једне дискусије у Берлину, указао мађарски премијер Виктор Орбан.

Уместо тога, водећи чланови Савезне владе Немачке срамно су се прикључили општој повици да „Русију морамо принудити да клекне!“ Многи ће у нашој земљи одати поштовање Олафу Шолцу зато што није прихватио овај жаргон, који су други острашћено неговали. Чак и онда када се, због изванредне уређености немачког Устава, избегава коришћење појма „државни разлог“, ипак историјска позадина последњег столећа пружа више нужних разлога за оно понашање које ће бити примерено њима.

Оружје против Руске Федерације неће заћутати све док се не буду остварили циљеви САД. На ово указује развој руско-украјинских преговора када је према извештајима међусобно сагласних медија још крајем марта 2022. било могуће да се на основу свеобухватног договора крене ка миру. Међутим, некадашњи британски премијер Борис Џонсон уништио је сваку наду, а тиме и разговоре о окончању конфликта. И како Запад сада, а можда и никада, неће победити Руску Федерацију, рат се са све већим степеном ескалације продужава и постаје све суровији.

Украјина плаћа незамисливо високу цену, али не само она. Користило би нам подсећање на догађаја код Курска, где је 1943. током последње велике немачке офанзиве пало 230.000 војника – и Немаца и Руса. САД су под председником Џо Бајденом од фебруара 2022. уложиле у рат у Украјини више од 40 милијарди америчких долара. Иза ове суме вуче се дуг реп трошкова њихових европских савезника. У нади у окончање борбених дејстава, бирачи неће имати у виду само овај аспект, али ће својим владама свакако испоставити и рачун.

Нажалост, стичемо утисак да Западне владе, које су на много начина учествовале у рату, не само што се у својим одлукама не базирају на жртве и милионске штете, већ напротив, оне пред њима затварају очи. Можда би само још већа несрећа окончала даље крвопролиће, а можда ће то учинити некакав „Бели Витез“² А он и те како постоји.

Оно што нас храбри, јесте да је нашој земљи једном успело да спречи даљу ескалацију.³ Такву могућност обрађује и ова књига. Утолико нас више радује што она сада, као броширана књига, постоји у оригиналном издању.

Вили Вимер, Јихен, током октобра 2022.

ПРЕДГОВОР

Повратак Наполеона и Хитлера

Ништа се не може упоредити са оним што се догађало у периоду између отварања немачко-немачке границе и 3. октобра 1990. – дана поновног Уједињења Немачке – 1998. све је изгледало другачије, а 1990. година нас је оставила без даха.

Као Државни секретар Бундестага и члан најужег круга руководства Министарства одбране у Бону и његов представник у Немачком Бундестагу – коме сам иначе припадао и као посланик – у оним напетим годинама био сам надлежан за питања Бундесвера. Он је тада бројао скоро 500.000 војника и отприлике још 250.000 цивилних сарадника. На основу своје две функције у Министарству и Бундестагу уживао сам посебну позицију. Круг мог деловања проистекао је из договора Савезног министра одбране Руперта Шолца и Герхарда Столтенберга. Са овим другим била је усмено договорена и моја надлежност за унутрашња питања Немачке после 9. новембра 1989.

Пад Берлинског зида, френетично поздрављен у Немачкој и у свету, отворио је сасвим нове перспективе за будућност јер се све одвијало правом линијом до државног уједињења наше земље. Тиме су се за нас из Министарства отворила нова поља задатака. Међутим, пре свих се, као централно, поставило једно питање: Шта ће се догодити са Националном народном војском НДР-а (НВА) и њених 170.000 војника, мушкараца и жена, који су служили у њој? Да ли би требало да се и они интегришу у Бундесвер?⁴ Односно, да ли ће у будућности постојати једна јединствена војска? То никада нисам доводио у питање – управо то и јесте био циљ.

Роналд Реган са супругом Ненси приликом посете 1991, предаја једног камена Берлинског зида за Реганову меморијалну библиотеку

Са подршком Савезног канцелара Хелмута Кола, председника посланичке групе ЦДУ/ЦСУ Алфреда Дрегера и Савезног министра одбране Герхарда Столтенберга, који су ми дали потпуно слободне руке, са колегама сам се дао на посао јер је то значило стварање заједничких трупа са војницима, који су до тог тренутка припадали противничком лагеру. На Истоку сам наишао на изненађујућу предусретљивост, али природно, осим ње и на многа страховања која су се тицала будућег опстанка особља НВА на радном месту. Због оваквих питања било је неопходно да се војницима НВА пруже бројне информације и да се са њима обаве заједнички разговори, јер су људи желели да знају куда ће их овај пут одвести. Истовремено су се у Бечу водили преговори о разоружању чија ће последица по свој прилици бити и редуковање Бундесвера. Очекивали

су се дубоки резови у буџету за персонал. А ми смо желели да управо у таквом тренутку допустимо приступање нових војника у Бундесвер? Медији су по правилу добро информисали грађанке и грађане Западне Немачке који су такође показивали приличну дозу резервисаности. Неки од њих једноставно нису могли ни да замисле да ће припадници „партијске војске“ НВА ускоро марширати заједно са Бундесвером или да ће штавише и командовати њиме. То би се свакако и догодило, уколико бисмо из НВА преузели високе официре, адмирале и генерале. Подозрењу грађана придружиле су се и међусобно конкурентске размирице. Хаотична мешавина еуфорије, наде, страха и нервозе у Немачкој пратила је читав овај процес.

„Већ сутра камаради“ – када смо се након летње паузе 2015. окупили поводом првог разговора о истоименој изложби планираној од јула 2016. чија је тема било спајања НВА и Бундесвера и када су ме Ханс-Валтер Хитер, директор бонског „Дома историје“ и Ханс Соваде, задужен за концепт и реализацију изложбе, замолили за извештај о томе, како су се одвијали некадашњи догађаји, веровао сам да нећу моћи да се зауставим са причом о томе. Догађаји из 1989. и 1990. дубоко су ми се урезали у сећање, не само због тога што сам заузимао централни положај особе одговорне за државу пред парламентом, већ и пред Савезном владом, и што сам добио прилику да обликујем процес и резултате који су се полако назирали, већ и зато што скоро ништа није могло да по интензитету надјача ондашњи доживљај. Као да смо били протагонисти у неком напетом филму, чији исход уопште нису знали али су били убеђени у хепиенд, иако је изгледало да им понеко изненађење и ток акције најављују другачији крај.

Изложба је требало да буде ни мање ни више до историјска репродукција токова и развоја који су на крају омогућили настанак „војске јединства“. Документе и фотографски материјал о томе понео сам у Бон и био сам веома

захвалан на понуди „Дома историје“ да их чува у складу са музеолошким правилима, односно да их заштити од киселине, али и зато што сам сазнао да ће се на тај начин сачувати за потомство. Међутим, током разговора са оба господина о ондашњој историји нисам био сасвим сигуран да сам успео да им предочим да читав процес ни у ком случају није текао по уређеним правилима – што би можда могло да се помисли у нашој, немачки уређеној држави. Деловање државе било је суспендовано, много тога је зависило од случаја, почев од тога да ли смо у разговорима и преговорима показивали разумевање за другу страну – да ли се успоставила међусобна „хемија“ – све у свему, био је то грандиозан доживљај, утолико пре што је пројекат „једне војске“ успешно окончан.

Међутим, иако то у општем узбуђењу нисмо одмах регистровали, 1991. неочекивано се у неком претинцу нашла сасвим нова филмска ролна са сценаријем који је био поверљив докуменат, такорећи „Досије Москва“. Док су се на једној страни одвијали обострани помирљиви договори и братимљења, неочекивано долази до очигледног захлађења, чинило се да почиње друга рунда Хладног рата. При томе се све одвијало са много наде. ...Радна група за одбрану у фракцији ЦДУ/ЦСУ у Бундестагу одлетела је почетком лета 1988. у Вашингтон у радну посету. Од мог избора за представника немачке стране сретали смо се једном годишње са представницима Конгреса и америчке Владе како бисмо учествовали у конференцијама о спољним и безбедносно-политичким питањима. Разговори су увек били веома интензивни и отворени, ту смо усаглашавали важна питања Савезне Републике Немачке. Али те године нас је дочекало изненађење. Аутобус на аеродрому у који смо ушли није нас возио у центар града, већ је скренуо правцем на запад ка реци Потомик. Путовали смо директно у главно седиште ЦИА-е у Ленглију. Тамо смо зачуђено слушали излагања, чија је тема била потпуно нова америчка политика према Совјетском Савезу: Од нас се

тражило – тако је гласила порука на великом састанку – да одустанемо од свега што смо деценијама слушали о војним потенцијалима и стратегијама у сукобу Истока и Запада на тлу Европе. Закључак једне студије о овој теми био је једнозначан: Совјетски Савез следи чисто дефанзивне намере, у његовом случају ради се искључиво о одбрани са циљем заштите „Мајчице Русије“. На крају крајева, досадашња стратегија Варшавског уговора била је само консеквентна реакција на нападе Наполеона и Хитлера, али никако не би могла да се поистовети са агресијом. И Бела кућа се преда мном дуго држала овог новог погледа на Совјетски Савез.

Три разговора крајем септембра и октобра 1989. учврстили су ме још више у уверењу да је наступило ново време које неће одређивати звекет сабљи већ мирни тонови: прво је уследио разговор са адмиралом Вилијемом Кроуом⁵, начелником Генералштаба оружаних снага Сједињених Америчких Држава а потом и у Москви са маршалом Сергејем Ф. Ахromeјевим, ранијим начелником Генералштаба Црвене армије, сада саветником Михаила Горбачова за политику безбедности и са Валентином М. Фалином, руководиоцем Међународног одељења Централног комитета КПСС-а. Главна нит сва три сусрета био је став о неопходности да се у књизи историје отвори ново поглавље. Ахromeјев нам је изнео како је опсада Лењинграда у Другом светском рату деловала на њега као сина тог града. Због неизмерних патњи био је убеђен да његова земља никада више неће пронаћи пут ка пријатељском суседству са Немачком. Али данас је, слажући се са Горбачовом, мишљења да коначно мора доћи до помирења и да је Москва спремна да то и учини.

По повратку у Немачку догађаји су се низали један за другим. За *Демонстрацијама понедељком*⁶ уследили су отварање мађарске а на крају и немачко-немачке границе, потом месеци испуњени свешћу да је време Хладног рата заиста прошло, утолико пре што политичке и војне снаге НДР-а нису показивале никакве знаке да ће се умешати у

догађаје. Штавише и државни органи били су према нама љубазни и конструктивни и очигледно их је наш успех на неки посебан начин интересовао. Такође су и НАТО и Варшавски уговор реаговали уздржано: Сви они су гледали на развој догађаја добронамерно, штавише њиме се управљало из позадине, што смо касније ипак морали да признамо.

Неочекивано је у Сједињеним Државама дошло до преокрета. Да се после поновног Уједињења Немачке нешто политички променило у свету, а пре свега у нашим односима са Вашингтоном, убрзо ћемо сазнати. Током Конференције о разоружању у Бечу 1991. један високи амерички дипломата објаснио ми је да су прошла времена тесног и поверљивог усаглашавања ставова између Вашингтона и Бона. Сједињене Америчке Државе ће одсада ићи сопственим путем и ми треба да се припремимо на то. Шта је био узрок ове промене расположења? Још 1989. Сједињене Државе су најавиле да ће дати да се у једном великом пакету студија америчких дипломатских звезда, Пола Ницеа и Фреда Икла, спроведе истраживање како ће се свет развијати после окончања Хладног рата, на чијем резултату ће се изградити основа будућих стратегија САД-а. Рекли су нам да се ради о преко десет комплета студија. Имали смо разлога да се замислимо када су нам их, као гест поверења, дали на увид. И то читава два сата после поновног Уједињења Немачке!

У лето 2016. књигу са „новим поглављем“, коју су нам почетком лета 1988. отворили у централу ЦИА-е у Ленглију, са треском је затворио НАТО под вођством Сједињених Држава. Са доследним вођењем старе агресивне политике вратили су се – Наполеон и Хитлер. Како би другачије требало оценити НАТО-маневре на руској западној граници, назване по анаконди и другим инструментима мучења? Зна се на који начин веома снажни покрети војске у неком великом региону и те како остављају за собом утисак предстојећег рата. Па ипак, министри одбране НАТО-а

су 14. јуна 2016. у Бриселу одлучили да се спроводе трајна ротација великих јединица у близини руских граница. Не чуди што се људи у Руској Федерацији, а посебно у Ст. Петерсбургу, сада боје нове инвазије. Они не морају да се гледају у неком другом правцу. Они су поново на Западу – наши тенкови. Они су само око 150 километара удаљени од руске државне границе, на естонском простору, на целом Балтику, такође и у Пољској и Румунији!

Вашингтон, лето 1988. Сусрет са Полом Ницеом, главним стратегом Владе САД-а за наоружање и контролу наоружања

Сећање на непојмљиву патњу, коју је проузроковала немачка блокада изгладњивањем, упечатљиво се огледало у огромном пољу гробова испред капија града, које сам у јесен 1987. посетио заједно са колегама из Бундестага. Скоро милион људи било је ту сахрањено. Питали смо се да ли ћемо са овим оваквим теретом икада моћи да пре-

вазиђемо препреке на путу помирења? Покушавали смо да се овде, у Русији, деликатно приближимо људима. Иако нам је било несхватљиво да су управо ветерани из времена блокаде града и стотина хиљада смрти, са којима смо се сретали током нашег боравка у Лењинграду, покушавали да нам скину овај терет са рамена! Тамо где би, по нама, било сасвим на месту да нас дочека ледено ћутање, наилазили смо на срдачност и отвореност, чак и приликом посете једној совјетској дивизији Црвене армије, која је била први пут уопште омогућена нама – политичарима из сектора одбране Западног савеза.

Полагање венца на Гроб незнаног јунака испод Кремља

Почетком маја 2000. учествовао сам на конференцији у словачком главном граду Братислави, где је врх руководства америчког Државног секретаријата спољних послова присутним премијерима влада објашњавао нови концепт америчке политике. Ову конференцију сам већ анализи-

рао у својој књизи „Повратак хазардера“. Нисам могао да поверујем да сам добро чуо: Уговорне и савезничке везе између Вашингтона и држава Средње и Источне Европе убудуће би требало тако регулисати да се између балтичких држава и украјинске Одесе повуче „црвена линија“. Источно од ње налазила би се Руска Федерација или нека друга држава, небитно која, док би западно од те линије биле све оне државе чију би политику одређивала Америка. То би утицало на правни поредак, који ће од сада бити подређен Међународном трибуналу за ратне злочине у Хагу, чиме би се прекинуле хиљадугодишње везе европског континенталног права са традицијом римског права и прешло на принципе англосаксонског права.

Концепти, који су у Европи довели до краја Хладног рата и Уједињења Немачке, проистекли су из деценијама вођених преговора између Истока и Запада. Према нашем схватању било је потребно да се са будућом структуром безбедности повежу две ствари: на једној страни, историјска сазнања и њихове историјске последице са обећањем одговорних челника држава и влада северне хемисфере да ће трајно забранити вођење рата у Европи, и са друге стране, да ће се конфликти решавати искључиво мирним путем. Ова начела су уграђена у европско-атлантски уговор „Париску повељу“ у којој је Европа проглашена за регион мира, људских права и држава заснованих на праву.

Већ 20. децембра 1989. сам Савезном канцелару Хелмуту Колу у форми начелног документа без дискусије са њим доставио своја размишљања о томе како би се могли усагласити поновно Уједињење Немачке и продужетак њеног чланства у НАТО-у. У то време су се у Европи водиле интензивне дебате о могућности распуштања војних савеза Варшавског уговора и НАТО-а.

Тада је НАТО имао одбрамбени карактер, што иначе није ни могло бити другачије, зато што парламенти – а међу њима и немачки Бундестаг – не би одобрили ниједан

уговор, који не би садржао искључиво такву премису. Осим тога, од значаја је била и чињеница да су се две државе географски непосредно граничиле. Зато сам предложио да се, по поновном Уједињењу Немачке, на простору будућих „нових земаља“ стационирају искључиво национални немачки војни састави. Јер, грађани и грађанке још увек постојеће НДР није требало да стекну утисак како ће са немачким уједињењем доћи и до ширења НАТО-а на Исток. Касније су моји предлози ушли у „Уговор два плус четири“ којим је ударен печат на немачко Уједињење. Такође је и Совјетски Савез био неизоставно заинтересован за стабилне односе у границама Европе. Због тога је и било предвиђено да се инструменти тадашње Европске заједнице у вези економских проблема источно од наших граница користе изузетно пажљиво, да се „минираном пољу историје“ не би нанела никаква штета. То није била само немачка политика, већ заједничко понашање Западне Европе и Запада уопште.

Како смо се само преварили! По напуштању положаја савезног министра спољних послова Ханса-Дитриха Геншера марта 1992. и у Савезној влади су се чули гласни захтеви да се НАТО прошири на Исток и да се предност да њему и земљама Централне и Источне Европе, а не сарадњи са Европском заједницом. Покретачка платформа за ову промену западне политике врло брзо је била пронађена: Историјски условљени проблеми бројних народа са Русијом и уопште са Русима. Они су у оваквом контексту послужили као инструмент да се, прво, уопште не постављају питања о нашим интересима, даље, да се успостави право на приступање НАТО-у у случају оних држава које су се тесно усаглашавале са Сједињеним Америчким Државама, а да се при томе нико није ни питао да ли је све то било и у нашем интересу!

Референдум у Великој Британији од 23. јуна 2016. о опстанку земље у Европској унији завршио се резултатом са којим нису рачунали аугури и други кладионичари, по